

Inhoud

Woord vooraf • 11

I

Een lange aanvangsperiode

(tot en met de tiende eeuw) – L.J.R. MILIS • 15

- 1 **Kelten, Romeinen en Germanen** • 17
 - Het landschap en de eerste bewoners • 17
 - Tussen Rome en Germanië • 18
- 2 **De Merovingische periode (vijfde tot achtste eeuw)** • 21
 - Rijksvorming • 21
 - Aspecten van de maatschappij • 25
- 3 **De Karolingische periode (achtste en negende eeuw)** • 26
 - Gezalfde koningen en gekroonde keizers • 26
 - Fatale bedreiging • 27
 - De tegenstelling tussen droom en werkelijkheid • 30
- 4 **De ‘ijzeren’ tiende eeuw** • 32

II

De periode van de landsheerlijkheden

(elfde-dertiende eeuw) – L.J.R. MILIS • 35

- 1 **De politieke versnippering tussen dynastieke, adellijke en burgerlijke belangen** • 37
 - De voorsprong van Vlaanderen • 37
 - De landsheerlijkheden in het oude Lotharingen • 38
 - Geleidelijke schaalvergroting • 41
- 2 **Economie en sociale verhoudingen** • 45
 - Demografie, landbouw en ontginning • 45
 - Stad, handel en nijverheid • 48
- 3 **Kerk, religie en cultuur** • 52
 - Kerk • 53
 - Religie • 54
 - Cultuur • 57

III

De vorming van een politieke unie

(veertiende-zestiende eeuw) – W.P. BLOCKMANS • 63

- 1 **De eeuw van de onzekerheden** • 65
 - Wankelende dynastieën • 65
 - Sociale spanningen • 68
 - De eerste revolutie • 69
 - Constitutionele waarborgen • 71
 - Partijstrijd • 74

- Op weg naar stadstaten • 75
- Economische heroriëntatie • 78
- Bevolking, levensstandaard en economie • 79
- Hollands commercialisering • 80
- De complementariteit van de gewesten • 83
- Van hoofse naar burgerlijke cultuur • 84
- 2 De eeuw van Bourgondië (1384-1477) • 87
 - De Bourgondische vereniging • 87
 - Vorstelijke strategieën • 87
 - Het Bourgondische overwicht • 91
 - Een nieuwe staat? • 94
 - Gewestelijke bestuursraden • 94
 - Bovengewestelijke integratie • 96
 - Weerstand tegen integratie • 98
 - Interne zwakheid van de staat • 101
 - Oorlog en binnenlandse spanning • 103
 - De gouden tijd van Bourgondië • 104
 - Een demografisch zwaartepunt • 107
 - Een kerkelijk levenskader • 108
 - Verbeelding van de macht • 110
- 3 De eeuw van Habsburg (1477-1579) • 113
 - De dynastie van Habsburg in de Nederlanden • 113
 - Territorialiteit en centralisme • 117
 - De vorming van de xvii Provinciën • 118
 - De middelen van de staat: belastingen • 122
 - De staatsmacht • 124
 - Seculaire groei • 126
 - De cultuur van de Renaissance • 129
 - De druk van het Imperium • 132
 - De Opstand • 133
 - Cultuur- en tijdsverschil • 133
 - Kern en periferie • 134
 - Kerk en staat • 135
 - De geweldsescalatie • 136
 - Alva • 138
 - Vredespogingen • 141
 - Radicalisering • 142

IV

De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden

(1579-1780) – A.T.H. VAN DEURSEN • 145

- 1 De vorming van een nieuwe staat (1579-1598) • 147
 - Jaren van overgang • 147
 - Het succes van de opstand • 149
 - Hollands welvaart • 150

- De bestuursvorm van de Republiek • 153
- De plaats van de kerk • 157
- Het verloop van de oorlog • 158
- 2 **Het vraagstuk van oorlog en vrede (1598-1609)** • 159
 - Onzekerheid omtrent de oorlogsdoelstellingen • 159
 - Vrede of bestand? • 162
- 3 **De twisten van het Twaalfjarig Bestand (1609-1625)** • 164
 - Politieke tegenstellingen • 164
 - Godsdienstige tegenstellingen • 166
 - De nieuwe orde van zaken • 169
- 4 **Het goud van de Gouden Eeuw (1625-1648)** • 173
 - Consolidatie • 173
 - De aard van de Noord-Nederlandse cultuur • 175
 - De Hollandse schildersschool • 179
 - Vrijheid en gebondenheid • 182
 - Van oorlog naar vrede • 184
- 5 **De Ware Vrijheid (1648-1672)** • 185
 - Willem II en de Europese machtsverhoudingen • 185
 - De Hollandse regenten • 189
 - Godsdienst en politiek onder de regentenheerschappij • 192
 - De handelsoorlogen • 194
- 6 **De Republiek onder Willem III (1672-1702)** • 198
 - De oorlog van 1672 • 198
 - Willem III tegen Lodewijk XIV • 201
- 7 **Een grote mogendheid in verval (1702-1751)** • 203
 - Politieke achteruitgang • 203
 - Binnenlands bestuur • 206
 - Democratische oppositie • 208
 - Cultureel en kerkelijk leven • 211
- 8 **De naderende crisis (1751-1780)** • 212
 - Economische en politieke problemen • 212
 - Cultuur en politieke vernieuwing • 217

V

De Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden

(1579-1780) – P. JANSSENS • 221

- 1 **Een onzeker bestaan** • 223
 - Het ontstaan van een nieuwe staat (1579-1635) • 223
 - De Franse dreiging (1635-1748) • 230
 - Het theesiaanse charmeoffensief (1748-1780) • 237
- 2 **Een aristocratische staat** • 239
 - De provinciale staten en de fiscale autonomie • 239
 - De provinciale raden en de bestuurlijke autonomie • 242
- 3 **Het overheidsbeleid in de Habsburgse Nederlanden** • 247
 - Van mercantilisme naar liberalisme • 247

- De betrekkingen tussen kerk en staat • 253
- Kunstenaars in dienst van kerken staat • 260
- Geen taalbeleid • 263
- Nabeschouwing • 267

VI

Revolutie in Noord en Zuid

(1780-1830) – J. ROEGIERS, N.C.F. VAN SAS • 269

- 1 **Het Noorden (1780-1813)** • 271
 - De Patriottentijd • 271
 - Bataafse revolutie • 277
 - Nationale verzoening • 280
- 2 **Het Zuiden (1780-1814)** • 283
 - Jozef II of revolutie van bovenaf • 283
 - Van Kleine Revolutie tot Brabantse Omwenteling • 286
 - Verenigde Nederlandse Staten • 288
 - Luikse Revolutie • 289
 - Oostenrijks herstel en Franse 'bevrijding' • 292
 - Consulaat, concordaat en keizerrijk • 295
- 3 **Het Verenigd Koninkrijk** • 298
 - Vrijwording en vereniging • 298
 - Politiek bestel • 302
 - Staats- en natievorming • 304
 - Crisis, opstand en scheiding • 307

VII

België sinds 1830

– E. LAMBERTS • 311

- 1 **De liberale burgerstaat (1830-1890)** • 313
 - Vormgeving van de nieuwe staat • 313
 - Het unionistische regeringsbeleid • 315
 - Doorbraak van het liberalisme • 316
 - Naar een verstedelijkte, industriële samenleving • 317
 - Scherpe sociale tegenstellingen • 319
 - De liberalen aan de macht • 321
 - Een onafhankelijke, neutrale staat • 323
 - De versterking van het conservatisme • 324
 - De aanzet tot verzuiling • 325
 - Volksnationalisme versus staatsnationalisme • 327
 - Opkomst van de sociale bewegingen • 329
- 2 **De integratie van de sociale bewegingen (1890-1935)** • 332
 - Een sterke economische expansie • 332
 - Een verbeterd sociaal klimaat • 333
 - Naar democratischer politieke structuren • 334
 - Het katholieke regeringsbeleid • 338

- Het nationalisme wint aan kracht • 340
- Koloniale expansie • 342
- De Eerste Wereldoorlog als katalysator • 343
- Een nieuw internationaal beleid • 346
- Wederopbouw en economische crisis • 347
- Vormgeving van de parlementaire democratie • 349
- Van sociale confrontatie naar consensus • 352
- Vlaanderen krijgt een Nederlandstalig statuut • 354
- 3 De consensus- en pacificatiedemocratie (1935-1970) • 356
 - In de ban van de Nieuwe Orde • 356
 - Integratie in internationale verbanden • 358
 - Dekolonisatie • 359
 - Vormgeving van de overlegeconomie en de verzorgingsstaat • 360
 - Herleving van de levensbeschouwelijk-ideologische strijd • 362
 - De welvaartsmaatschappij • 365
- 4 De verkaveling van de nationale staat (1970-2013) • 367
 - Van atlantisme naar eurofederalisme • 368
 - Van een unitaire naar een federale staat • 368
 - Het verzuilde, neocorporatieve maatschappijmodel op de helling • 373

VIII

Nederland sinds 1830

-J.C.H. BLOM • 381

- 1 Een kleine nationale en liberale staat in Europa (1830-1870/1880) • 383
 - Het Noorden alleen verder • 383
 - Economische en sociale verhoudingen • 385
 - De vestiging van het parlementaire stelsel • 387
 - Godsdienstige ontwikkelingen en schoolstrijd • 391
 - Nieuwe organisatievormen in politiek en samenleving • 395
- 2 De modernisering van Nederland (1870/1880-1918) • 397
 - Economische en sociale dynamiek • 398
 - Kerk en samenleving • 402
 - Politieke strijd en verzuiling • 404
 - Nationale eenheid • 408
 - Buitenlandse en koloniale politiek • 409
 - Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog • 411
- 3 Een burgerlijk-verzuilde samenleving (1918-1960) • 413
 - Consolidatie in een tijd vol schokkende gebeurtenissen • 413
 - De zuilen • 415
 - Het verzuilde stelsel en het burgerlijke waardepatroon • 418
 - Economie, sociale problemen en overheidsingrijpen • 421
 - Nederland onder Duitse bezetting • 423
 - Buitenlandse politiek en dekolonisatie • 427
 - Verhoudingen en vooruitzichten aan het einde van de jaren vijftig • 430
- 4 Naar nieuwe verhoudingen vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw • 431

- De vernieuwingsbeweging van de jaren zestig • 431
Balans: ontzuiling en meer nadruk op individuele ontplooiing • 438
Nieuwe problemen in het laatste kwart van de twintigste eeuw • 443
Crisis in het begin van de eenentwintigste eeuw? • 448

EPILOOG

Eenheid en verscheidenheid in de Nederlanden

- J.C.H. BLOM, E. LAMBERTS • 453
 Eenheid in verscheidenheid • 455
 Verscheidenheid in eenheid • 460

- Over de auteurs • 468
Literatuur • 469
Illustratieverantwoording • 488
Register • 489